

Öltető: GELENCSEK SÁNDOR
ÖLTETÉS IDEJE: 1980.

TART.: A BÖTÖK ÉS BÖTÖLÉSEK NÉPRAJZ

8 lap

FÖLDRAJZI MUTATÓ: DOMBOVÁR UIDEKÉ

SZAKMUTATÓ: XII, XIX, B

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖZLÉS

ÁTVEZETVE AZ EGYS. LTK. 4377-es TETÉLE ALÓL

Dombóvár vidékén.

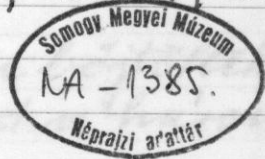
Régén még a század elején igen sokféle böjtök voltak, amelyek kevés kivétellel a katolikus vallási célból jöttek létre és abból a célból lettek alkalmazva.

A böjtök a vallási önmegtartózkodás végett és részben a fogadalom útján is lettek alkalmazva.

Ahogy a század elején sokféle néven szerepeltek, így most már napjainkban csak egy néven tartják számon.

A naptári napok és egyéb alkalmaikkor böjtöltek az emberek és most már jelen időkben csak a nagyböjtre vannak érvényben.

Ma már igen kevesen böjtölnek csak leginkább az öregek.

A böjtök elemei.

A nagyböjt amely a hamvazó szerdától a húsvét napjáig tart.

Az évközi más nagyböjtök.

A pünkösd előtti péntek és szombat

Vagyasszony -- -- -- -- VIII. 15.

Kisasszony -- -- -- -- IX. 8.

Mindenszentek -- -- -- -- XI. 1.

Az adventi Andrásnaptól karácsonyig - szerdán pénteken, szombaton

Az évközi kántor böjtök, negyed évenként a katolikus naptár szerinti szerdai napon

Az egyház által rendelt kántor szerdai böjtök.

Őz, tél, tavasz, nyár időszakában egy-egy szerdai napra esett böjt amelyet régén szigorú böjtnek tartottak. Ezeket azért csak a rózsafüzér társulat tagok tartották meg, leginkább.

A fogadott böjtök.

A fogadott böjtöket olyan célból fogadták hogyha valamilyen vállalkozásba kezdtek és erre sikert vártak, vagy a betegség gyógyulásra, vagy a más

KAPOSVÁR

Dombóvár vidékén.

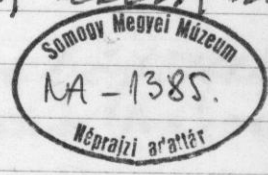
Rége még a század elején igen sokféle böjtök voltak, amelyek kevés kivétellel a katolikus vallási célból jöttek létre és abból a célból lettek alkalmasra.

A böjtök a vallási önmegtartózkodás végett és részben a fogadalom nyján is lettek alkalmasra.

Ahogy a század elején sokféle néven szerepeltek, úgy most már napjainkban csak egy néven tartják számon.

A naptári napok és egyéb alkalmaikkor böjtöltek az emberek és most már jelen időkben csak a nagyböjtre vannak érvényben.

Ma már igen kevesen böjtölnek csak leginkább az öregek.

A böjtök elemei.

A nagyböjt amely a hamvazó szerdától a húsvét napjáig tart.

Az évközi más nagyböjtök.

A pünkösd előtti péntek és szombat

Vagyasszony -" -" -" - VIII. 15.

Kisasszony -" -" -" - IX. 8.

Mindenszentek -" -" -" - XI. 1.

Az adventi Andrásnaptól karácsonyig - szerdán pénteken, szombaton

Az évközi kántor böjtök, negyed évenként a katolikus naptár szerinti szerdai napon

Az egyház által rendelt kántor szerdai böjtök.

Őz, tél, tavasz, nyár időszakában egy-egy szerdai napra esett böjt amelyet régen szigorú böjtnek tartottak. Ezeket azért csak a rózsafüzér társulati tagok tartották meg. leginkább.

A fogadott böjtök.

A fogadott böjtöket olyan célból fogadták hogyha valamilyen vállalkozásba kezdtek és erre sikert vártak, vagy a betegség gyógyulásra, vagy a már

vagy a már meggyőzőnlés végett halálból, vagy
valamilyen szerencsétlenség kimenetelére, pl
tűzvész, árvíz vagy másféle pl a katona fű szer-
encsés hazajövetelére. vagy a serdülő fiatalok sze-
rencsés házasságra lépésére, vagy halálatot év-
fordulójára stb.

— " —

A kisböjtök.

A kisböjtök az év bármely idejében volt
alkalmasra. A század elején voltak olyan
idősebb házastársak, hogy állandóan böjtöltek
szerepén, pénteken, szombaton leginkább.

A kisböjtöket legfőképpen a rózsafüzértársulati
tagok leginkább vasszongok,

voltak olyanok akik csak a szombaton böjtöltek
vagy csak pénteken, vagy a hét mind a három
böjti napon

A szerdai böjti nap a gazdasági, A pénteki
a szenvedésekre pl a betegsége. A szombati
böjti nap a családi megsegítésre.

A szerda a mindenszentek és a szenthárom-
ság tiszteletére.

A péntek a Jézus krisztus szenvedése, és az úrva-
csora tiszteletére.

A szombati böjt a szűz Mária tiszteletére
felajánlva mind a három böjti napra.

— " —

A teljes koplalási böjt.

A teljes koplalási böjt már mint fogadalom
és ilyenkor semmiféle táplálékot sőt még
ivóvizet sem vezet magához a böjtölő. és ez
tart 1-2-3 napig.

A három napos böjt nagyestörtökön délelőtt
10 órakor kezdve és ekkor neműltak el a harangok
és szombaton délelőtt 10 órakor a tűzszentelés
ünnepekor evett az illető. de csak keményen

vagy valamilyen növény felét, diót vagy valami-
 • lyeu növény felét, híjában sültkrumplit, (bárgonye)
 Voltak olyanok is, továbbra is tartotta a böjtöt
 húsvét napján reggel a szentelt étellel kezdte a
 táplálkozást. amely igen nehéz kezdet volt mert
 ezzel kezdeni a majdnem 4 napi teljes böjt elgyen-
 gítő a szervezetre.

Voltak olyan nagy kopkalo' böjtölők hogy a három
 napi böjti nap délben három szem búzaszemmet
 evett és három csepp vizet ivott rá.

Éz már szigorú fogadott önsanyargató böjt
 volt. és egyelő' volt a vallásrajongással.

Ézt a böjtöt a búcsújáró kegyhelyeken is végérték
 A három búzaszem és a három csepp víz jelképe-
 te az égi madaraknak való táplálkozást, úgy, hogy
 ezen áldozat csak a kegyelb falat-i áldozat.

Ezen nagy böjti áldozatot már akkor is igen ke-
 vesen alkalmazzák, úgy, hogy akik ezt végérték, leg-
 inkább idősebb falusi asszonyok böjtölték át.

A városi nép már a rendszer böjtöket sem tartot-
 tak be különösen az iparosok nem voltak hajlan-
 dok erre.

Akadtak falun is és az agráripróbatákon is bö-
 ven, böjtszegők.

Azért meg kell mondani azt, hogy különösen
 a nagyböjtre a 940-500 években is készülték a-
 nyagilag úgy, hogy azt egyházilag tiltott ételek fo-
 gyasztásánál tartózkodtak.

— " —

A böjti ételek és a böjties táplálkozások

A böjti ételek leginkább növény felékből készülték
 sóban, vízben főzött levelek, bab, és krumpli, kukori-
 ca kását is főztek leveknek, és búzaliséttel habarták.

A módosabb parasztok már ezen a téren is jobban
 javított, mert termelt napraforgó magot, és ehhez még
 a tök magot is mind össze gyűjtve, és elvittek az olaj-
 uto' vizesmalomba és ott így nyerték párliter ételajat

is ezzel készítették a böjties ételleket.

voltak olyanok is, akik a húshagyi fánkot is olajban sütötték meg és így ők másnap hamvazószendvén megehették az olajban sült fánkot.

A negyven napos böjtöt az ilyenek könnyebben átvészeltek.

A zsírban sült fánkot régén a nagyböjt kezdetén nem merték hamvazószendvén megenni mert azt mondták, hogy azt elviszi a csónkaördög, azt ugyan nem mondták, hogy mitől lett csónka, és milyen véstaggja hiányzott. Azt is a szaradelejen a főző edényeket hamulúggal kistűrték, hogy a legcsekélyebb zsírnemű se fájjon hozzá, és b hétéig nem is lútott zsiradékot a főzőedény.

Volt akkor olyan egyén, hogy a saját borát, pálinkáját sem fogyasztotta el a nagyböjt alatt

A húshagyi zsírban sült fánkot, az állatokkal etették fel, vagy a cigányoknak adták.

A tejterméket is a tejét sem fogyasztotta a nagyböjt alatt mert anint mondták, az is zsírközt jön ki, azt akarták mondani hogy állati termékek

A szigorú böjtöt igazán csak a szegényebb népsínytette meg.

A böjties táplálkozásban, a krümpli, a tal és a kukoricás őrlésanyag szerepeltek leginkább.

A módosabb emberek a nagyböjthe számítottak és eléggé jól felkészültek rá. A pártiserétolajis számított valamit, Az éliskamra speizotrostkaddáig meglőtötték. Az úraságok, bírlők, főtisztviselők, a kis és nagykereskedők. Az éliskamra speizotrostkaddáig meglőtötték, gyümölcs nyers, és konzerv nyers és aszalt gyümölcssel, és sok mindennel, hogy a böjtöt könnyebben átvészeljék, és hogy a tiltott ételleket ne fogyasszák, és nem is kellett, mert a sok nyálankaságok, és a más ételfinomságokkal, majdnem, hogy jobban éltek mint a nem böjti napokon.

Megkell hagyni azt, hogy a böjties készítmé-

nyíkkal kapcsolatban igen sok érdekes, és hasznos dolgok jöttek létre, így a módosakkal mint az alábbi népritégnél.

A böjtös felkészülésről hallottam egy kis történetet egy farsangvégi napon a káth. pap beszélgetett a kántortanítóval.

-: No kántor úram pár nap múlva itt a nagyböjt és most a főteendő, készülődjünk a böjtös és élelmiszerek beszerzésére.

A nagyböjt kezdetén a pap meghívta a kántort, hogy nézze meg a speirt, hogy milyen jól felkészülte a nagyböjtre.

A látottakon a kántor nagyon dicsérte a gardag felkészülést, és egyben a kántor is meghívta a papot, hogy ő is nézze meg a speirtönál.

A pap meglepetésére a speirban semmiféle élelmet nem látott, azért mert a kántor még azt is kihordta ami még az előtt is ott volt. meglepődve mondta

-: Hát kántor úram amint látom maga nem is készült fel a nagyböjtre mert üres speirra hívott engem.

-: Én plebánus úram magamat és a családomat készítettem fel a nagyböjtre és nem a speiromat

Hiszen maga böjtben jobban él mint mások az ünnepi alkalmakkal, az olyan roskadozó speir mellett, az olyan böjtölés nem ér a mennyország. Én a kisebb jövedelem mellett ezt nem tehettem mert nekem a népes család mellett szűkösen van meg a mindennapi betevőfalat.

A böjtök és azok, akik gúnyt űznek abból.

A századfordulón, és elején már a nagyböjt sokat vesztett a jelentőségéből.

Előszörban a városokban és a városiasodó nagyközségekben.

Pérezben azért is mert itt sok volt az iparosság és a zsidók. Az iparosok között sok volt a másvallású egyén és ezek gyakran gúnyolták a katolikus

a katolikus szankciókat, sőt a szigorú böjtöt is. és igen hosszú mak tartották a nagyböjtöt.

Índvalévő, hogy a protestánsok böjtje az egy nagy pün-
tek napja a böjt.

A Héberék böjtje a hosszú nap.

A protestánsok nyíltan hangoztatták a katolikus szabályokat. Az szidők is megvetették ugyan de csak esendőben, mert ők kereskedők voltak és nem hangoz-
tatták a nézeteiket mert ők ebből is hasznot húrtak, mert ahogy másnak, úgy ennek is megvolt a szexu-
haszna, a kereskedelemben.

Azért megjegyzendő az, hogy a böjt jelentősége
1911 ben aláhangzott.

Egy kis történet 1911 hamvado'szerkején ..

Az nap éppen a nagyböjt Első napja volt.

Sántosi János 1843-1914 + asztalos mester aki iroda
bűrt készített Gyölle község jegyzőségének, amit ép-
pen a jelzett napon hoztak meg.

A nevezett asztalos mester apám húgának a férje
volt, és utba ejtve bejött hozzánk, mielőtt hara ment
volna Dombóvárra.

A nevelő anyám mondta, hogy most a nagyböjt vé-
gett nem is tudja, hogy mivel kímálja meg, mert ma-
lonna, kalbász, és a tegnapi húshagyói fánk van egy
nagy tállal.

—: Hozza csak ide sógoranony ért a fánkot prima-
lesz az. A segédjével majd az összes fánkot meg-
ették. és mind gyerekek könnyörög tünk nekik

—: Sógorom, segéd ut ne egyék meg ért a fánkot
mert ma hamvado'szerd van.

Magukat elevenen elviszi a csónka ördög
mert ezen a nagyböjtben megaszik a szibansült fánkot

—! Ne törődjétek vele mert ha a csónka ördög
visz engemet, akkor még jól járok, de ha nekem kell
vinni az ördögöt, akkor nagyobb baj lesz pláne
ha az olyan ellízott kövér ördög.

- : A csónkaördög.
- : Pláne ha csónkaördög, akkor nem is félek tőle, majd jól nyakon verem csak jöjjön.
- A csónkaördög hiedelem abból adódott a farsang utolsó hete és a böjt első csónka hete és a csónkaördögöknek akkor van hatalma elvinni a hűsödő rosszakat.
- A böjti boszorkányok is a szelek szárnyán járnak és hatalmaskodnak. (hiedelem)

Egyéb adatok a böjtölésekről.

Régen a katolikus papok minden alkalommal megkérdezték a hívőket, hogy

-: A böjtölés megtartztatásait betartotta-e?
 A felelet majdnem mindig az volt hogy: "Igen," mert másképpen szemrehányás is oktatás lett a része. Az, aki nem tartotta le még az is azt felelte, hogy igen.

A szigorú böjtök enyhítéséről beszélt a köznép 1910 és 1911 táján években, és egyes ételekre engedély adott a Római Pápa. En ert körszéjon hallottam beszélni, pl a

A vaj a vajas ételekre, tejfölökre, a kisütött zür radék tőpörtöt, a hal kisütményeket, a tojást és ezekből való kisütményeket szabad a böjti napokon fogyasztani, mert ezek a fűszerek csoportjába tartoznak.

Ezekről iránt nem láttam, csak beszédként hallottam azok, akik nem voltak jó böjtölők, azok ezt félre magyarázták.

Volt olyan egyen, hogy a megálvadt kocsonyát tejet megkenté vajjal és a sonka szeletekre is vajjal kenték és gúnyolódva ették mondván mert a római pápa megengedte, mert ő is ilyen félt eszik és így azért engedte meg.

Mindig volt olyan nőrőteq, akik ilyen félelkekből gúnyt ir is elgúnyosolja arokat.

Reigen is most is hallottam olyan kijelentéseket, hogy jó és hasznos volt, hogy a köznép böjtölt mert bizonyos fokig az egészségre is jó hatással is takarékoskodott a ~~az~~ jó nép.

Visszont az olyan egyének, akik ert legjobban erőltették, szorgalmazták, ők voltak a leghiúsosabb állapotban, és jól megélték rajtuk, hogy ők nem böjtölnek, hanem elfogyasztják az adagjukat. Lehet, hogy ők is ették a vajaskocsonyát,

Kik böjtölnek ma?

Ma már igen kevesen böjtölnek, csak leginkább a betegek, és a templomjáró katólikusok. Ezzel ma is igen sok könnyítés van kiadva. pl az áldozati böjt, ma egy órai böjt amekben csak tiszta ivóvizet szabad inni.

Reigen még ert sem. Az áldozás előtti böjt egy egész napra szólt, és a gyónás délután vagy este fele történt, akkor a másnapi áldozásig semmit sem volt szabad magához venni, mert csak a másnapi mise alatt áldozhatott, és a déli ebédet kezdhetta meg a táplálkozással.

A régi visszaemlékezés, és a jegyzetek alapján össze állította

Gyelenesi Sándor
már nyd. önk. néprajzi grúto

Gombóvár 1980 június 19 én